

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FILOZOFSKI FAKULTET

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTA U PEČUHU

ZBORNİK RADOVA S MEĐUNARODNOGA
ZNA NSTVENOGA SKUPA

ZLATNI DANCI 16 – 150 GODINA OD
ROĐENJA JAGODE TRUHELKE

Osijek, 2014.

Za izdavača
Loretana Farkaš

Recenzenti
Ljudmila Vasiljeva (Lavov)
Olga Kravetz (Lavov)

Prijevod sažetaka na engleski jezik
Romana Čačija

Lektor
Branimir Belaj

Crtež na naslovnici
Ivan Lovreković, ak. slikar
Josip Pavić, ak. slikar

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Gradske i
sveučilišne knjižnice Osijek pod brojem 131222072

ISBN: 978-953-314-074-2

Tisak
Filozofski fakultet Osijek

Tisak pomaže Gradsko poglavarstvo Grada Osijeka *Odlukom br.*
2158/01-03/03-01-2 od 25. siječnja 2001.

Naklada
100 primjeraka

ZBORNİK RADOVA S MEĐUNARODNOGA
ZNAJSTVENOGA SKUPA

ZLATNI DANCİ 16 – 150 GODINA OD ROĐENJA
JAGODE TRUHELKE

(Osijek, 11. travnja 2014.)

Uredila
Ana Pintarić

K A Z A L O

Vesna Bjedov: SINTAKTIČKI ASPEKT TRUHELKINA DJELA <i>ZLATNI DANCI</i> I JEZIČNA KOMPETENCIJA UČENIKA	9
Ivan Bošković: TRUHELKIN ROMAN <i>VOJAČA</i> U KONTEKSTU HRVATSKE HISTORIOGRAFSKE FIKCIJE (PRILOG POETICI ŽANRA)	25
Mahmut Ćelik, Jovanka Denkova: ОСНОВОПОЛОЖНИЦИ НА ТУРСКАТА ДЕТСКА ЛИТЕРАТУРА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	37
Jovanka Denkova, Mahmut Ćelik: ПАТЕПИСИТЕ КАКО КНИЖЕВЕН ЖАНР НИЗ ТВОРЕШТВОТО ЗА ДЕЦА НА ВИДОЕ ПОДГОРЕЦ	45
Ivana Gis: О JEZIKU TRUHELKINE <i>VOJAČE</i>	65
Dragica Haramija: REKA DRAVA V SLOVENSKI IN HRVAŠKI MLADINSKI REALISTIČNI PROZI	73
Sanja Knežević: SMRT U DJEČJOJ KNJIŽEVNOSTI: KRŠĆANSKI ASPEKT DJEČJE SMRTI U <i>ZLATNIM DANCIMA</i> JAGODE TRUHELKE	89
Gennadiy Viktorovich Pribytko: БУДОВА СУСВЕТУ Ў БЕЛАРУСКАЙ МІФАЛОГІІ	103
Dubravka Težak: ZLATNI DANCI HRVATSKIH DJEČJIH KNJIŽEVNIKA	111
Olga Tkačuk, Ljudmila Vasiljeva: JEZIK <i>ZLATNIH DANAKA</i> J. TRUHELKE (PREGLED LEKSIČKIH I FRAZEOLŠKIH POSTUPAKA)	121

Alojzija Tvorčić Kučko KNJIŽEVNO-POVIJESNE I KULTUROLOŠKE ZNAČAJKE ROMANA <i>ZLATNI DANC</i> U "SUVREMENOJ" LEKTIRI	131
Andrea Vučetić: AFIRMACIJA BIBLIJSKIH VRIJEDNOSTI KROZ TRUHELKIN LIK MAJKE U <i>ZLATKU</i>	149
Adresa	161
Program	163

Махмут Челик
Универзитет „Гоце Делчев“
Филолошки факултет
mahmut.celik@ugd.edu.mk

Јованка Денкова
Универзитет „Гоце Делчев“
Филолошки факултет
jovanka.denkova@ugd.edu.mk

ОСНОВОПОЛОЖНИЦИ НА ТУРСКАТА ДЕТСКА ЛИТЕРАТУРА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Апстракт: Во овој труд даваме краток преглед на основоположниците на Турската литература во Република Македонија во својот развој до денес. Турската литература во Република Македонија бележи три основни периоди:

1. Турска литература во Македонија во текот на Османлиското владеење (од крајот на 14 век до октомври 1912 година).
2. Турска литература во Македонија од 1912 до декември 1944 година.
3. Турска литература во Република Македонија од декември 1944 година до денес.

Што се однесува до нашата тема, не постојат истражувања околу тоа дали постоеле и кои биле првите турски раскажувачи за деца во периодот на Османлиското владеење. Притоа, слични истражувања сè уште не постојат ни за евентуалното творештво на раскази за деца ни во периодот на Балканските војни (1912-1913) до декември 1944 година, иако се претпоставува дека, постоеле извесни обиди за пишување раскази за деца на турски јазик во истите периоди.

Клучни зборови: Турска литература, јазик, деца, Македонија

Првите дела за деца на турски јазик во Република Македонија почнуваат да се објавуваат на страниците од весникот „Бирлик“ (кон крајот од 1944 година) и весникот за деца „Pioneer gazetesi“ (Пионерски весник) и списанијата за деца „Севинч“ и „Томурџук“. Подоцна, првин во рамките на издавачката куќа „Кочо Рацин“ (односно „Детска радост“) а потоа во рамките на издавачката куќа „Бирлик“ почнува издавањето и на книги раскази за деца на турски јазик во Република Македонија.

Основоположниците на турската децка литература во Република Македонија се: Хусејин Сулејман, Мустафа Карахасан, Шукри Рамо, Неџати Зекерија, Фахри Каја, Махмут Киратли, Суреја Јусуф и Илхами Емин, а подоцна кон нив се приклучуваат и други раскажувачи, меѓу Реџеп Мурат – Бугарич, Есад Бајрам, Нусрет Дишо Улку, Авни Енгуллу, Фахри Али, Авни Абдулах, Алахеттин Тахир, Сабит Јусуф и др.

Прозните дела за деца на турските писатели во Република Македонија се со воспитно-дидактички карактер. Повеќето автори на првата повоена генерација турски писатели беа просветни работници или први новинари на турски јазик во весникот „Бирлик“ и „Пионерски весник“ на турски јазик.¹

Во творештвото на турски писатели во Република Македонија поезијата за деца, во споредба со расказите за деца, е поприсутна. Тоа било резултат, пред сè, на повеќе вековната традиција воопшто во турската литература и во матичната земја, Република Турција, каде што поетската традиција има многу постари и потрајни корени, а особено во доменот на народната поезија, во која се познати низа спевови (за Ферхат и Ширин, Тахир и Зухре, Арзу и Камбер и други). Што се однесува до прозното творештво на Турската заедница во Република Македонија тоа е познато преку народните приказни и анегдотите за Насрадин Хоџа и други видови народно творештво, како што се преданијата и легендите, кои, секако, одиграа значајна улога во творештвото за деца и на првата повоена генерација турски писатели на раскази за деца во нашата земја. Меѓутоа, повеќе сакаме да веруваме дека родоначалниците на Турската литература во Република Македонија во периодот по Втората светска војна во своите почетоци се инспирираа од првите литературни творци за деца и возрасни меѓу писателите за деца и возрасни кај Македонците (Блаже Конески, Славко Јаневски, Ванчо Николески, Васил Куноски, Борис Бојациски и други), бидејќи ги зближуваа заеднички теми и животни услови во текот на истата војна, во која и Турците во Македонија зедоа активно учество во редовите на партизанските одреди, а во заедничката борба против окупаторот.

Заради прекинатите врски со матичната земја Република Турција по 1912 година, беше тешко да се очекува писателите на Турската заедница во Македонија да имаат некое позабележливо влијание од Турција, каде што првите обиди за создавање литература за деца постојат уште во 17 век, Неби (1642-1712) со неговото дело „Хајрије“, а потоа, Вехби Сумбулзаде

---

¹ Çocuklara bir tutam hikâye, NİD “Mikena”, Manastır, 2008, стр. 9.

(починал во 1809) со делото „Лутфије“. И двете спомнати дела се во вид на корисни поуки од морален карактер. Инаку, во Турција, од 19 век се сè попопуларни преводите од западната литература (Чарлс Дикенс, Марк Твен, приказните на Андерсен и Браќата Грим, басните на Езоп и други), до кои тешко можеа да допрат турските писатели од Македонија.

Покрај инспирација од првите македонски писатели за деца, турските писатели во Македонија дојдоа во допири со литературата на југословенските народи (од Србија-Јован Јовановиќ Змај, Десанка Максимовиќ, Мира Алечковиќ, Бранко Ќопиќ; од Хрватска-Владимир Назор и Григор Витез; од Словенија-Иван Цанкар, Франце Бевк, Тоне Селишкар, и други).

Темите на прозите за деца на првата генерација турски писатели во Македонија по Втората Светска Војна имаа големи сличности (настани од војната, сеќавања од тешките денови во војната, првите денови од изградбата на разурнатата земја, итн).

Првите прозни дела за деца на турски јазик во Република Македонија беа објавени на страниците од весникот „Бирлик“ и весникот за деца „Пионер газетеси“ (Пионерски весник). Потоа, со излегување на списанијата за деца на турски јазик „Томурџук“ (Цвет), (наменето за деца од I до IV одделение) и „Севинч“ (Радост), (наменето за ученици од V до VIII одделение), турските писатели од Македонија како од првата повоена генерација, така и оние кои дојдоа потоа, добија широки можности за објавување на своите дела. Списанијата за деца на турски јазик почнаа да излегуваат во рамките на издавачката куќа „Кочо Рацин“ (потоа преименувана во „Детска радост“). Наскоро во рамките на истата куќа се создадоа услови за издавање и на книги за деца на турски јазик. Издавачката дејност за деца на турски јазик подоцна премина во рамките на издавачката куќа „Бирлик“ (во составот на НИП „Нова Македонија“), каде што постоеја засебни едиции за возрасни и деца.

Првата книга раскази за деца на турски јазик објавена во Република Македонија се смета оти е книгата „Малите јунаци“ од Мустафа Карахасан,² објавена во 1950 година. Во 1955 година од истиот автор се појавува и книгата раскази за деца „Солзите на срцето“. Главна тема во овие раскази е војната и нејзините тешки последици како врз земјата воопшто, така и врз животите на поединци. Во нив преовладуваат настани од автобиографски карактер, бидејќи писателот бил учесник во отпорот против окупаторот за време на војната. Во првите раскази за деца од Мустафа Карахасан, како и во оние на Шукри Рамо доминантно место зафаќаат теми од војната и првите

---

² Fahri Kaya, Gökkuşığı, Birlik, Üsküp, 1985, стр. 5-6.

повоени години, исполнети со романтичен патос и идеолошка оптовареност на нивните автори, што се граничи и со извесна пропагандистичка насоченост. Тоа се строго реалистички раскази со определени тематски рамки, при што ликовите се прикажани во црно-бела основа, така што добриот јунак секогаш мора да победи.

Веднаш треба да се каже дека творештвото на раскази за деца на турски јазик на Неџати Зекерија зазема видно место не само во литературата за деца на турски јазик во Република Македонија, туку и воопшто во Република Македонија и Југославија, а и во странство.

Потоа со раскази за деца на турски јазик се јавуваат и Фахри Каја, Махмут Киратли, Хусејин Сулејман, Илхами Емин, Реџеп Мурат-Бугарич, Нусрет Дишо Улку, Авни Енѓуллу, Фахри Али и други, со што литературата за деца на турски јазик во Република Македонија бележеше голем подем во својот развој.

Повеќето автори на турски писатели во Република Македонија, посебно внимание обрнуваа на идејната страна на обработените содржини, при што се чувствуваше извесна пренагласеност во полза на новите општествено-политички стремежи во бивша Југославија. Речиси немаше писател од Турската заедница во Република Македонија кој не пишуваше и за деца.

Не може да се оправда мислењето на авторот на изборот од творештвото на писателите на турската заедница во Република Македонија објавен во рамките на едицијата „130 дела на македонската литература“, кој им забележува на писателите од новата генерација турски писатели дека тие не покажуваат поголем интерес за пишување раскази за деца.³

Моментно во Република Македонија излегуваат седмичните весници „Нов Балкан“ и „Заман“, како и месечното списание „Мост“ и само едно научно списание ХИКМЕТ на турски јазик, кои, според нашите сознанија, од своето постоење до денес не објавија ни една книга раскази за деца на турски јазик, така што, не само сè уште живите писатели на првата повоена генерација турски писатели во Република Македонија (Фахри Каја, Илхами Емин) и писателите кои се јавија веднаш по нив (Мурат Реџеп-Бугарич, Нусрет Дишо Улку, Есад Бајрам, Авни Енѓуллу, Фахри Али) туку и, особено, помладите и најмладите писатели за деца немаат можност каде да ги објават своите најнови дела, така што и првиот роман на писателот Илхами Емин

---

³ Ibid. 2008, стр. 10.

напишан и објавен на турски јазик кај нас, чии што први делови се претежно наменети за деца, е објавен од страна на приватната издавачка куќа на македонски јазик „Три“ во Скопје.⁴

По осамостојувањето на Република Македонија, кога писателите од Турската заедница добија можност за слободно изразување и околу горниве две теми, за жал, поради укинување на издавачката дејност за деца на турски јазик во Република Македонија, особено темата околу преселбите првите свои книги раскази, песни и прв роман ги добија само за возрасни (“Fahri Kaşa: İkinci güneşi” – Пладневно сонце, раскази, Бирлик, 1998, Скопје; Yusuf Edip: Çember içinde, В круг, песни, Лотос, 2006, Скопје и İlhamî Emin: Yürüyen duvar – Сид што оди, роман, „Три“, 2008, Скопје).

За прозните дела за деца на турски јазик во Република Македонија, аргументирано искажано мислење во последната реченица од предговорот на Фахри Каја кон изборот „Грт раскази“, кој вели дека „Нашите раскази, ако и не зафаќаат значајно место од естетски и уметнички аспект, секако ќе останат небаре трајни сведоштва“.⁵

Не знаеме дали горново мислење не е искажано од некаква скромност бидејќи токму книгата на Фахри Каја „Пладневно сонце“ има и естетски и уметнички вредности, но ќе напоменеме дека постојат раскази за деца (кај Нецати Зекерија, Нусрет Дишо Улку, Реџеп Мурат Бугарич и други), кои се на завидно естетско-уметничко ниво, за што најголемо сведоштво е добивањето на највисокото признание за детска литература во бивша Југославија „Змаевата награда“, што Нецати Зекерија ја доби, пред сè, за своите раскази за деца во кои како главен јунак се јавува Орхан. Признание за своите раскази за деца (Годишна награда на Македонското Радио за најдобра книга за деца) доби и писателот Хасан Мерџан.

Во нашиот општ дел за прозните дела на турски писатели во Република Македонија, ќе се задржиме и врз критиката и есејот за и околу расказите за деца на турски јазик во Република Македонија.

На мислење сме дека на страниците на весникот „Бирлик“, списанието за општествени прашања и уметност „Сеслер“ и засебните книги на критики и есеи објавени на турски јазик во Република Македонија, постојат повеќе интересни за критичко оценување мислења и стојалишта во врска со расказите за деца на турски јазик кај нас.

---

⁴ İlhamî Emin, Yürüyen duvar, “Tri”, Üsküp, 2008, стр. 5-64.

⁵ Ibid. 2008, стр. 13.

Критичкото мислење во турската литература воопшто почнува со Танзиматот (обновата), есејот како книжевен жанр во литературата на Турција се развива дури во 19 век, а под влијание на Запад. Ова мислење, според нас, е мошне површно, имајќи предвид дека постојат низа трактати (рисале`а) во турската литература и пред појавата на есејот во Европа. Така, во вид на есеистички искажувања во Турција, односно кај нас, на просторот од денешна Република Македонија, ќе ги посочиме трактатите на Сејид Мухамед Нур ул Араби, за поезијата на Нијази Мисри, како и за творештвото на Имам Несефи, што може да се смета за почеток на есејот во литературата и на Турската заедница во Македонија, бидејќи Нур-ул Араби, инаку роден во Египет (1810), поголемиот дел од својот живот, сè до својата смрт го минува во Македонија, при што во 1889 година умира во Струмица.⁶

Турската заедница во Македонија претежно беа присутни темите револуција, партизани, народно-ослободителната борба и братство-единство. Меѓутоа, во делата создадени, почнувајќи од 1991 година, се забележува разновидност на обработените теми.

Во есејот на Мустафа Карахасан „Нашите писатели – меѓународни мостови“⁷ стои дека бројот на различни дела објавени на турски јазик е голем. Ова стојалиште би било разбирливо само ако се наведеше датата кога истото е изречено. Во спротивно, читателот може да се здобие со погрешно мислење дека и денес состојбата во однос на издавачката дејност на турски јазик во Република Македонија е на завидно ниво, иако, како што веќе наведовме, на пример, десетици години по ред, кај нас не е издадена ни една книга раскази за деца на турски јазик.

Една од сиромашните страни на прозата за деца е отсуството на фантазија во нив. Овој недостиг помалку се чувствува кај Неџати Зекерија и Илхами Емин. Во своето досегашно мошне богато поетско творештво за деца, остави само мал број раскази за деца, а меѓу нив токму во овој поглед забележлив е богатиот спектар на фантазирање во неговите раскази Сладолед и Дали Пики зборува. Овој недостиг доаѓа, пред сè, оттаму што првата повоена генерација турски писатели, со ретки исклучоци, недоволно ја познаваат детската психологија. Познато е дека детската фантазија не познава граници. Нивната сила за фантазирање не можат да ја спречат никакви општествени ограничувања и условувања. Децата си замислуваат оти летаат низ небеските простори. Фантазираат како летаат низ вселената. Тие бараат да им се раскажуваат невозможни приказни.⁸

---

⁶ Muhammed Nur-ul Arabi: Nesefi Akaidi şerhi – Коментар на делото Акаид од Несефи, издание на Универзитетот Мармара, 1993, Истанбул.

⁷ Ibid. 2008, стр. 18.

⁸ Celik, Mahmut, Godisen zbornik, UGD. Filoloski Fakultet, Stip, 2010, str 65-72

Речиси не постојат дела за деца ни со популарна научно-фантастична содржина кај писателите кои би ги прошириле видиците на детето.

Исто така, недостасуваат и авантуристички содржини во расказите за деца на турски писатели во Република Македонија. Ваквите раскази кај децата, исто така, се мошне омилен.

За жал, освен кај Хусејин Сулејман, речиси ниеден писател на раскази за деца на турски писатели во Република Македонија не посвети поголемо внимание на уметничката обработка на турските народни приказни од Македонија.

Инаку, Кај турските писатели за деца најприсутни теми се: Втората Светска Војна и повоената обнова на земјата, (Мустафа Карахасан, Шукри Рамо, Реџеп Мурат Бугарич и Нусрет Дишо Улку). Во нивните дела постојат и живи сведоштва, особено за тешката положба на Турците во Македонија за време на Втората Светска Војна. Притоа, овие раскази на директен или индиректен начин ја отсликуваат и политичката и општествената состојба во Македонија во текот на војната и првите години по истата.

Заклучок

Основоположниците на турската детска литература меѓу другите теми кои не наоѓаат простор во расказите за деца на турски писатели во Република Македонија се и оние од историското минато на Турците воопшто, а и на Турците во Македонија, посебно. За оваа проблематика не наоѓаме достатно податоци ни во истражувачките, како и критичко-есеистичките трудови на турските книжевни истражувачи, писатели, критичари и есеисти кај нас. Затоа не можевме да дојдеме ни до објаснувања на причините за истиот недостиг.

БИБЛИОГРАФИЈА

1. Челик, Махмут, (2010), Инспиративното и лажното во расказите за деца на првата повоена генерација турски писатели во Р.Македонија, Годишен зборник на Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“, Штип.
2. Çocuklara bir tutam hikâye, (2008), NİD “Mikena”, Manastır.
3. Emin, İlhami, Yürüyen duvar, “Tri”, Üsküp, 2008
4. Karahasan, Mustafa, (1991), Denemeler, Birlik yayınları, Üsküp.
5. Karahasan, Mustafa, (1995), Eleştiriler, Birlik yayınları, Üsküp.
6. Kaya, Fahri, (1985), Gökkuşığı, Birlik, Üsküp.
7. Muhammed Nur-ul Arabi (1993), Neseфі Akaidi şerhi – Коментар на делото Акаид од Несефи, издание на Универзитетот Мармара, Истанбул.